

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Caput Secundum. De concausis, seu cooperantibus ad actiones injustas,
ex quibus oritur obligatio restitutionis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

est, obligatio restituendi) ad laborandum, secundum suum statum, qui labor medium est, respectu ipsius, satis ordinarium, quod finem obtineat facienda aequalitatem, quam potest cum creditore. nam, propter eandem rationem, hunc & quemlibet alium debitorem non posse repudiare hereditatem, vel quid simile, docent multi *a*, quia hereditate possit creditoribus satisfacere, quia hoc est medium ordinarium & facile.

a Sanc. Less. Mol. apud Castrop. l. c. num. 4.

Paritas, quæ potest obijci contra hanc doctrinam, ducta à religioso, qui in nostra sententia, non obligatur laborare ad solvenda debita contracta in seculo, jam satis superque dissoluta est superius *b*.

b supra §. 2. n. præsertim 12.

CAPVT SECVNDVM.

De concausis, seu cooperantibus ad actionem injustam, ex qua oritur obligatio restitutionis.

ANtequam ad singulas causas accedam, duo pro omnibus advertere. Primum, has concausas nunquam teneri ad restitutionem, nisi re ipsa damnum secutum sit. Secundum, nec teneri, nisi adsit certitudo moralis, quod id sit secutum, quodque sit secutum ex ejusmodi causa. Nam quando de alterutro ex his ambigitur, diximus disertè superius *a*. Concausæ autem hæc, de quibus locuturi sumus, novem omnino sunt, his carminibus comprehensæ.

a sup. l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. v. damnum secutum. b De his concausis lege Azo 3. p. l. 4. c. 10. Less. l. 2. c. 13. Rebell. p. 1. l. 1. q. 24. Vsq. de restit. c. 9. §. 1. Mol. l. 3. d. 729. Reginald. Bonac. Layman. cum de rest. Sanc. in cons. lib. 2. c. 1. dub. 49. Delugot. 1. de just. d. 19. sec. 2. Dic. l. 2. tr. 2. d. 4.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstitans, non manifestans.

§. I.

Iussio, seu, quod idem est, mandatum.

DE mandante seu jubente aliqua diximus, agentes de homicidio lib. 6. c. 4. §. 5. item de ratum habente, quod certè huc reduci-
tur; quæ sunt omnino recolenda, & hic proportionaliter applicanda.

2. Superfunt autem aliquæ difficultates: prima est, si mandatarius excedit limites mandati, an ad restitutionem debitam ex excessu teneatur mandans?

Distinguunt communiter DD. si talis excessus damni est ex communiter contingentibus, poteratque facile ac debebat prævideri à mandante, tunc tenetur mandans; ut si Petrus iussit me furari à Paulo centum, & ego ab eodem furor centum & quinque; si iussit occidere Cajum, & per errorem occido Titum Cajo similem, quam similitudinem *bb* cognoscebat Petrus; si iussit graviter vulnerare, & ego occido &c.; ratio est, quia cum hæc sint tam proximè conjuncta ijs, quæ mihi à Petro

à Petro mandata sunt, merito imputatur ipsi mandanti Petro.

bb *Id addo, quia secus, excusabitur mandans, adeoque non erit irregularis, ut decrevit Sacra Congr. apud Dianam p. 9. tr. 4. ref. 31. fine, & ego dixi sup. li. 6. c. 4. §. 3. num. 35.*

At verò si excessus non est talis; soli arbitrio mandatum excedentis attribuitur, ut si ego iussi, leviter verberare, & tu occidisti, tunc merito mandans de eo excessu non tenetur. lege Azor loco citato, cui adde plures apud Dianam c., excusantes ejusmodi mandantem à pœna ordinaria homicidij.

c *Dian. p. 8. n. 7. ref. 33.*

3. Secunda difficultas est, an ad damna, quæ mandatarius fortè patitur propter executionem mandati, teneatur mandans? v. g. si ego, ob furtum ex tua jussione commissum, ad triremes damnor, an tu debeas mihi refarcire damna, quæ ex ejusmodi condemnatione confurgunt? respondeo, esse item distinguendum, sicuti distinguendum audiui à P. Iosepho Augustino. Nam, vel ego me spontè obtuli, atque idem est, si liberè acceptavi mandatum, multò magis si accepi pretium, & tunc tu mandans ad nihil teneris; ego enim ultro me periculis objeci; unde cum à te mandante injuriam nullam receperim, non sum in aliquo refarciendus. Vel ego sum à te deceptus, seu coactus, & tunc teneris d. utique, quia sic damnum meum sequitur ex injuria à te mihi per deceptionem seu coactionem illata. Sed advertè, hoc damnum debere esse ejus generis, quod

communiter contingere solet ex actione mandata: secus, non esset voluntarium, ne indirectè quidem, mandanti, nec propterea eidem sub pœna restitutionis imputandum, ut ex modo dictis constat.

d *Dicaft. li. 2. de just. tr. 2. d. 4. dub. 4. num. 86.*

4. Litigabant (habe id obiter, occasione mandati) duo, anno superiore de quinquaginta mille, & amplius fortasse aureis: alter ergo cum premerebatur à diligentia procuratoris collitigantis, eum aggressus de die est, inflictiisque duobus, vel tribus lethalibus vulneribus, aufugit; quid deinde consecutum sit, ad nostrum institutum non pertinet, illud quæsitum est, an procuratori huic vulnerato deberentur expensæ vulnere à dicto collitigante? ratio dubitandi erat, quia procurator agebat, se ex mandato collitigantis ea negotia gerere; quare damna inde secuta, ipsi collitiganti imputanda, atque adeo ab ipso refarcienda. Nec defuere, qui procuratori faverent, ita ut valde notabilem summam extorserit à nimis benigno collitigante. Demum res ad tribunal delata est, & ego minimus interrogatus, mecumque aliquot doctissimi Theologi, diximus, non deberi (quavis si aliquid illi ex liberalitate erogaretur, congruum satis esse, non negaverimus:) primò, quia procurator illud negotium acceptavit: secundò, quia pretio serviebat satis justo: tertio, quia hoc damnum non erat ex communiter contingentibus, sed omnino per accidens, ad officium procuratoris. Quarto, inductione; neque enim damna, quæ sequun-

sequuntur fabromurario, si casu v. g. decidit à tecto, debent resarciri à domino, qui illum pretio conduxit; nec navigantibus debentur à domino navis, damna naufragij ejusdem navis ab ipsis conductæ; & sexcenta similia. Quod si procurator excedebat in verbis, vel in aliquo, quod injustè offenderet alios, id ipsi imputetur, non vero ei, qui bona fide eum conduxit, & nullo modo aliorum offensiones intendit. Taceo cætera, ut ad nostra revertar.

5. Tertia difficultas proponitur in sequentem modum. Ego, promissis centum aureis, tibi præcepi, ut inimicum meum occideres: mox penitentia ductus, mitto ad te litteras, quibus disertè significo, ut omnino ab homicidio cesses: tu vero, ut promisso præmio potiarius, fingis, non recepisse litteras, meumque inimicum interficis; inquirō, an ego pænas incurram mandantis, atque adeo sim irregularis, ac restitutionis reus? respondeo negativè: ratio est, quia sic tu non potuisti occidere ex mandato meo, quod jam revocatum scivisti, sed ex arbitrio tuo. Illa duo etiam certa sunt: primò, te non posse justè acquirere illam mercedem; secundò, me, qui solum ex ignorantia mihi persuadeo, incurrisse irregularitatem, comperta veritate, nulla indigere dispensatione, esto, antea propter conscientiam erroneam indiguerim. Addo & tertium, te obligari ad resarciendum, quidquid damni ex tali homicidio, fortè mihi imputato, obvenit, ut ex se patet.

c. Delug. l. 1. de just. d. 19. sec. 2. §. 1. n. 25.

6. Quarta difficultas; quid sentien-

dum, si ego mandans revocem mandatum, verum tu mandatarius putes, me non loqui seriò, unde fiat, ut tu fureris, vel occidas nomine meo; erone pænis mandantis ego subiectus?

Respondeo, puto te esse; ratio est, quia adhuc, licet per errorem, tu in vim mei mandati operaris, ac meum mandatum est principalis causa illorum damnorum; idem puto, si tu sciveris quidem revocationem meam, sed deinde inculpabiliter oblitus revocationis, damnum inferas ex vi meæ jussionis præterita: jam enim causa principalis damni est jussio mea, sicuti est, quando, licet ego, per nuntium tempore revocaverim mandatum, revocatio tamen casu non pervenit ad aures tuas; tunc enim omnes docemus, me mandantem subjacere pænis mandantis, & tamen mandatum meum ob revocationem jam factâ, non amplius existebat, sicuti certè non existit in casu præsentis.

f. Idem l. c. n. 25.

7. Quinta difficultas: an si ego mandavi, ut damnum inferatur Petro, & jam non valeam amplius mandatum revocare, possum tamen Petrum admonere, ut sibi consulat, an, inquam, illum admonere teneam, si ita spes sit damnum effugiendi? respondeo, sine dubio obligor, quia teneor facere, quantum possum, ne damnum mea injusta causa proximo inferatur.

Quæstio quidem potest agitari, an semper teneam, cum meo magno incommodo & periculo, quod subirem, si Petrum præmonerem? & tunc respondeo, satis confusè ab aliquibus id resolvi: distinguendū ergo per diligenter est; vel enim primò, si præmonerem, in-

cidam

cidam in damnum eguale, vel quasi
æquale, ac Petrus; & tunc obligabor
omnino: multo magis, si incidam in
damnum levius; ratio est, quia, mea
actio injusti mandati me obligat ad
amovendum damnum ab innocente,
cuius ego essem injusta causa. Quare
si vita Petri periclitatur, tua vita est re-
dimenda; si fama, tua fama, si bona,
tuis bonis sunt reparanda. Commu-
nis est hæc doctrina de falso teste, ut
nuper *h* vidimus, qui obligatur, re-
tractare, quam vis cum suo æquali pe-
riculo, quando retractatio est profutu-
ra. Vel secundo, si præmoneam, seu
meo malum in superiore ordine, seu
certe longe maius, quam est illud,
quod est mandato meo inferendum; &
tunc excusabor à præmonendo, quia
tunc non censetur moraliter esse in po-
testate mea, præmonere; cum quæ-
multum difficilia sunt, judicentur mo-
raliter impossibilia. Vnde fit, ut si
vita mea vel fama periclitetur ex dicta
admonitione, ad illam non obliger,
quando prædicto Petro inferendum
tantummodo esset damnum in bonis
temporalibus.

*g l. Dianam p. 4. tract. 2. de irreg.
res. 14. h nuper §. 9. n. 6. c. 1. i De-
lugo l. c. sect. 2. §. 1. n. 31.*

Illud adverto, me debere semper re-
stituere illa bona, in quibus fortè præ-
dictus Petrus deinde lædatur, quia sem-
per illa læsio est ex vi mandati mei: ex
alia parte possum sine periculo mea
famæ vel vitæ restituere, medio amico
occulto, vel prudenti confessorio.

Qui consilium dedit alteri (obiter hic
id notare juvat) ut malum faceret, vn-
de qui consilium accepit, damna passus

est, non obligatur consulens, aliquid
restituere de his damnis, quia liberum
fuit consulto, tale consilium acceptare,
scienti autem, & volenti non fit injuria.
Simile quid de mandatario liberè
mandatum suscipiente, dixi n. 3.

*1 Clavis regia, Less. Ar. Sa apud Di-
castill. li. 2. de just. tr. 2. d. d. 4. n. 85.*

8. Si mandatarius accepta à me re-
vocatione, adhuc ex sua voluntate ve-
lit damnum inferre Petro, tunc ego
non ero amplius Petro injurius; solum
ergo obligabor ex charitate ipsum
præmonere, si spes sit averfionis dam-
ni: sed quia charitas non obligat cum
magno dispendio, ut alibi dictum est,
ideo in casu hoc revocati jam sufficien-
ter mandati, non obligabor præmonere,
si inde notabile damnum mihi im-
minere prævideam.

§. III.

Consilium.

1. **N**on solum, qui consilium dat,
suum hic locum habet, verum
etiam qui hortatur, dirigit, in-
struit, suadet, terret, minatur ad injustā
patranda læsionem; par enim est de
hisce omnibus ratio.

Certum autem est, & consulentem
teneri ad restitutionem damni illati,
quia consulens damnum, verè causa
est illius, ut merito Aristoteles *h* revo-
cet consultorem ad causam efficien-
tem. Immo adverto, non raro consul-
torem (id quod etiam dic de mandan-
te, & similibus) teneri ad restitutionem,
non verò eum, qui exequitur, quando
nimirum exequens, bona fide & in-
vincibi-

vincibiliter se gerit, dum interim Confultor seu mandans conscius injustitiæ est.

a *Doff. cit. in §. præc. & passim. b Arist. 2. physic. t. 29.*

2. Iam verò tria hic difficultatem habere solent. Primò, quid si revocetur consilium? de quo tamen dixi, cum de homicidio c. Secundo, quid si consulatur minus malum? de quo etiam dixi superius d. Tertiò, quid si injusta actio alias fieret, etiam alterius consilio non accedente? de hoc jam hic subdo.

c *Sup. l. 5. c. 1. §. 4. cum de invitante ad peccat. & cum de transgressuro, adde Dicast. l. sup. cit. n. 74.*

3. Si actionem quis injustam per-egisset, etiam si meum consilium non accessisset, accessit tamen dumtaxat meum, non verò alterius, ex quo meo consilio motus ille egit injustè, ego teneor e ad restitutionem; si autem ille erat, sive ex se, sive ex aliorum consilio determinatus ad injustè agendum, accessit tamen etiam meum consilium, ex quo ille nihil motus est, ego non teneor f ad restitutionem. Si denique ille erat determinatus ad injustam actionem, sed meum consilium supervenit, solum illum movit ad citius, crudelius, severius agendum, licet probabile g sit, me obligari ad restitutionem, est tamen etiam probabile, h me non obligari, nisi fortè ad excessum. Explico singula singulis exemplis.

e *Sotus. Caiet. Covar. Rebel, quos citat sequiturque Dicast. l. 2. de iust. tr. 2. d. 4. d. 2. n. 8. f Mol. Less. Vasq. & communiter apud eundem l. c. n. 21. g Dicast. l. c. à n. 24. citans*

Rebell. Molin. Pet. Navar. Caiet. Sotum alios. h Nav. S. Tho. alij. apud eundem n. 25. & ipse Dicastil. probabile putat.

4. Exemplum primi dicti: Antonius, cum non sit determinatus ad injustam læsionem, intendit decem ad se vocare consultores, non tamen deinde advocat, vel si advocat, me primum consulit, qui consilium illi de inimico occidendo, quo unico consilio ille contentus & motus, illum interficit. Affero, me teneri ad restitutionem, quia de facto damnum à consilio meo consecutum est: sicuti si ab alieno, & non à meo consecutum fuisset, alij, & non ego ad restitutionem essent obligati.

5. Exemplum secundi: Caius cum simili modo ad injustam actionem determinatus non sit, decem consultores advocat, & auditis novem, animo item firmo decernit, inimicum occidere: sed postea supervenit meum consilium, à quo ipse Caius nihil movetur, sed ab illis novem motus inimicum interficit. Dico, me non teneri ad restitutionem; ratio est, quia quamvis ego peccaverim contra justitiam, inefficax fuit meum consilium ad actionem injustam, cum tota efficacia fuerit ab præauditis consultoribus. Si dubium sit, an meum consilium moverit, necne Caium, quid sentiendum, dixi superius i.

i *Sup. l. 1. c. 3. §. 2. verb. suffragium.*

6. Exemplum tertij: Titius determinatus jam omnino inimicum occidere, ex meo consilio solum illud habet, ut quia volebat occidere cras, occidat citius, nempe hodie, & propter meum consilium occidit animosius, immo & crude-

& crudelius. Aio, esse probabile, me teneri ad restitutionem, quia de facto damnum infero: at esse etiam probabile, non teneri, quia verum non est, à me damnum quoad substantiam, fuisse illatum: fuit enim à precedente deliberatione, & solum ego causa fui in qualitate, seu modo. Confirmabat hanc doctrinam P. Ioseph de Augustino, à quo illam habui, hoc exemplo; nam si segetes v. g. inimici mei conflagrarent, sine vlla spe auxilij, & ego ex odio flammam adderem, licet peccem, tamen, quia novum damnum non facio, non obligor ad restitutionem, ita ergo in casu nostro &c.; loquimur autem solum ad restitutionem: nam ceterum, quando citius ex meo consilio mors alicui inferitur, cum sim causa accelerationis injustæ mortis, in irregularitatem incurro. Scio, Hurtad., dū sic habere: non incurritur irregularitas, quando absque mandato, aut consilio aut incitatione aut animatione alias erat faciendum homicidium, quoad substantiam, quamvis aliquo ex his quatuor modis, animus delinquentis fuerit auctus ad id faciendum, aut inductus ad faciendum citius, vel crudelius, quia tunc dicto modo cooperans, quamvis sit causa distincti numero actus, non influit in homicidium, quoad substantiam, sed tantum, quoad modum. Hæc ille, in qui, quoad illud (citius) placere non potest, cum verè, qui ad mortem citius dandam influit, ad substantiam homicidij, nec solum ad modum concurrat.

1 Gass. Hurtad. de irreg. d. 2. dif. 6. n. 20. in edit. Antwerp. 1633. m.

Quem videtur sequi, Bannes apud Dianam p. 8. tr. 7. resol. 92.

7. Consulto autem in hoc tertio dicto notavi illud (nisi fortè, quoad excessum) nam si quis erat determinatus ad furandum decem, tu verò excites ad furandum viginti, te obligari ad restitutionem excessus supra decem, dubium esse non potest.

Quando confessarius non dat consilium de restitutione poenitenti, quam is debet, & similia, diximus in Methodo n. De ijs, qui consilium præbent, cum sint ignorantes, nec apti ad consilium præbendum, legatur omnino Vasquez o.

n In Meth. conf. lib. 3. c. 8. §. 3. o. Vasq. de restit. c. 2. §. 2. d. 5.

§. III.

Consensus, Palpo.

1. **Q**ui vivit per suffragium secretum, sive alio modo consentit, ut fiat actio injusta, obligatur ad restitutionem, id quod ex dictis de consulente, cui valde affinis est consensus, satis liquet. Adde tamen omnino ea, quæ dixi superius 4 de suffragijs.

a l. 1. c. 3. §. 7. ver. Suffragium, & videatur insuper Dicastill lib. 2. de iust. tr. 2. d. 4. dub. 5. à n. 93.

2 Sicut autem injustus est qui per suum suffragium actioni iniquæ consentit, ita non rarò erit injustus, qui non consentit, ubi assentiri per iustitiam deberet, seu, quod idem est, ubi suffragium negat, quando in favorem alicuius, vel in bonum reip. illud ferre oportebat.

Sss 2

tebat. Id certe colligitur ex dictis, & videri poterit apud Doctores latius b.

b *Mol. d. 732. Dian. p. 3. tr. 2. de dub. Reg. res. 6. Delugo to. 1. de iust. d. 19. sec. 2. §. 3. à n. 60.*

3. Palpo, seu palpator, id est, qui laudando & adulando alium, vel contra, irridendo, arguendo vel alterius ignaviam, est causa actionis injustae, tenetur utique ad restitutionem; idque etiam si non laudaverit, animo, ut fieret actio injusta. Satis enim est, si praeviderit damnum ex sua laude secuturum: nam si esset cum inadvertentia inculpabili, ex generalibus regulis involuntarij excusandum fore, scimus omnes. De hac ejusmodi adulatione iterum c memini me dixisse, nec inutiliter recoleris locum illum.

c *In Meth. Conf. lib. 2. c. 7. §. 3.*

§. IV.

Recurfus.

I qui malefactorem receptant, qui protegent, qui securitatem praebent, ad injuste agendam, vel ad non restituendum, quique praedam servant, quos omnes sub nomine recurfus comprehendimus, peccant, & ad restitutionem tenentur, quia, ut sic, sunt causae actionis injustae: ut sic, dico; non enim semper, si latro ad te divertat, statim teneris ad restitutionem, sed si ita divertat, ut ante delictum, tu vel tacite, vel expresse promiseris, illum receptare, unde ipse hac fretus receptatione furatus sit. At post commissum jam furtum, vel homicidium, si illum casu recipias, ne is à li-

toribus v. g. comprehendatur, vel ob aliam causam, cum latronis ut sic receptator non sis, restitutionis reus ne eris. Nam propterea Molina a merito excusat Advocatos & procuratores, qui defendunt in judicio fures, vel excusant in ijs, in quibus ipsimet fures possunt se jure defendere; (defendere autem & excusare se possunt, quando culpa est occulta, immo quando non est semiprobat, quando injuste vexantur, non servato juris ordine &c) eos enim defendunt, non ut fures, sed ut jus habentes in praedictis. Neque obstat, hos, qui defenduntur, & eos, qui ut amici receptantur, probabiliter iterum reddituros ad latrocinia, nec jam ablata reddituros: id enim ipsis imputabitur, non verò iuste defendentibus, vel casu receptantibus: casu, inquam; si enim data opera, & fere semper, vereor, ne latro hoc receptaculo sisus male agat, & tu formalis sis latronis receptator.

a *Molin. d. 733. Dicast. alios citam l. 2. de restit. tr. 2. d. 4. dub. 6.*

2. Hinc fit, ut peccent, & restitutionis obligationem contrahant pater, dominus, Princeps &c. si videntes filium, famulos, vassallos injuste agere, confisos in potentia ipsorum, eos si possunt, non compescant: quia dum sic animati, & in domibus ac civitatibus tuto recepti delicta committunt, suam culpam in patrem, dominosque sine dubitatione transmittunt. De patre dominoque, recipientibus domum, amasiam filij vel famuli, vide superius b.

b *sup. l. 5. c. 1. §. 4. n. 22. & 23.*

3. Non deest tamen interdum excusatio

cusatio in recipiente: cum enim actio mera receptandi sit ex se indifferens, potest admittere causam excusantem, qualis est metus mortis, vel notabilis mali proportionati, ut ex ibidem dictis & facile colliges: immo merito Rebellius d. aliam excusationem affert pro ijs, qui latronem in diversorium suum recipiunt, si nimirum sint alij, à quibus æquè reciperetur; tunc enim, cum damnum certò à fure inferendum sit, non judicabitur moraliter mea receptio esse illius damni causa.

c. *Sup. lib. 5. c. 1. §. 4. per totum, d. Rebell. c. 1. l. 2. q. 8. n. 40.*

§. V.

Participans.

Participes criminis appellamus, non eos, qui proximè, & simul cum fure v. g. furantur, prædamque partiuntur; hi enim propriè non participes, sed causæ principales vocantur, & sunt; sed eos, qui furem v. g. vel homicidam comitantur, qui assistant, qui explorant fenestras, subministrant necessaria ad damnum peragendum &c. quique causæ sunt minus principales damni. Quoniam vero esse sic participem criminis, coincidit non raro cum alijs causis cooperantibus hætenus explicatis, vel certè est aliquid commune ad illas, ideo nihil separatim de huiusmodi participatione dicendum occurrit; nam utrum, qui particeps furti est, obligetur ad restitutionem totius, quod hic explicandum esset, paulo a post commodius expediemus.

a. *inf. §. 7. & 8.*

§. VI.

Mutus, non obfians, non manifestans.

Hactenus causas explicavimus damni positivas, sequitur brevis instructio de negatiuis: mutus dicitur, qui loquendo, reprehendendo, clamando, consulendo potest impedire damnum proximi, & tamen tacet. Non obfians, qui potest facto suo, id est, auxilium, suam ve operam præbendo impedire damnum, nec tamen præbet. Non manifestans, qui potest revelare damnum inferendum, vel illatum, quo pacto non inferretur vel refarciretur, nec revelat tamen.

2. Porro regula certa sit huiusmodi: qui a non loquitur, non auxiliatur, non revelat, vno verbo, qui se negatiue gerit, si possit & debeat ex iustitia b damnum impedire, peccat, teneturque ad damni restitutionem. Si vero sine notabili incommodo possit quidem, sed non ex iustitia debeat, sed solum ex charitate, esto, peccet, non tenetur ad restitutionem. Veritas regulæ patet ex dictis, ut etiam ex dictis liquet, propter periculū gravis nocumenti, qualis certè est iactura gravis rei familiaris, honoris, vitæ, proportionata ad damnum proximi, excusari sæpe ejusmodi non impediens. etiam obligatos c ex iustitia, vel quasi iustitia, quia non cum tanto onere ordinaria hæc officia assumuntur; nisi quid amplius exposcat pactum, ut in milite & Parocho &c. diximus lib. 6. c. 1. §. 1. à n. 4.

Sss 3

3. Quid

a *Dicaſtil. lib. 2. de juſt. tr. 2. d. 4. dub. 8. b. Quæ debentur ex juſtitia, quæ ex charitate, diximus nos paſſim, & col- ligit Dicaſt. loco cit. n. 138. c. lege Petr. Navar. l. 3. c. 4. n. 123. Mol. d. 735. Dicaſt. l. c.*

3. Quid, ſi quis, cum teneatur ex charitate, conſultò tamen ſe negativè habet, ex odio, ut damnum alteri ſequatur? reſpondeo, adhuc non teneri à hunc ad reſtitutionem; quia ſic, quamvis peccet, ex malo affectu, ex nulla tamen parte eſt cauſa externi damni. Affectus enim internus externi damni cauſa eſſe nequit, & ſilenti- um ipſum, vel omiſſio auxilij, cum ſint negatiua, poſitivi damni cauſa eſſe non poſſunt.

d *Dicaſt. l. c. num. 131. multos ci- tans, vide quæ nos ſupra docuimus lib. 6. c. 4. §. 1.*

4. Sed quid, ſi mihi obligato ex ſola charitate, vel etiam nullo modo obligato, volenti tamen impedire fur- tum v. g. contra Petrum, Antonius ſuadeat, ut non impediam, peccabitne Antonius contra juſtitiam, cum onere reſtitutionis?

Reſpondeo negativè e, ſi ſine vi vel fraude ſuadeat; ſi cum his, affir- matiùe; ratio vtriuſque eſt, quia ſi Pe- tro nihil debebatur ex juſtitia, nihil contra juſtitiam ab ipſo tollit Antonius ſua mera ſuaſione; at ſi vi vel menda- cijs, tollit aliquid Petro, quia is habet juſ, ne vi, & fallacijs impediatur à bo- no conſequendo; ſicuti propter eam- dem rationem ſolemus dicere, ſi impe- diat quis teſtorem vi & fraude, ne alicui relinquat legatum, obligari ad reſtitutionem, non vero, ſi mera ſua-

fione; ita in caſu præſenti. Si forte ab odio moveatur Antonius ad diſſua- dendum, eum ex interno affectu pecca- re, nimis eſt manifeſtum.

e *Molin. d. diſp. 735. Leſ. l. 2. c. 13. dub. 10. n. 66. apud Delugot. l. d. 19. ſec. 3. n. 101.*

5. Quid, ſi mihi volenti impedire furem, ne is furetur ab eodem Petro, ipſe fur det mihi pecuniam, ne ipſum impediam à furando, obligor- ne primò ad reſtitutionem damni illati ipſi Pe- tro à fure? ſecundò, obligor- ne ad red- dendum ejuſmodi pecuniam Domino, id eſt, ipſi furi?

Reſpondeo ad primum: ſi teneris ex juſtitia impedire, & propter datam pecuniam non impedis, quis ambigat f, te teneri ad reſtitutionem damni? at ſi ſolum teneris ex charitate, puto, te non obligari ad prædicti damni reſti- tutionem ex hoc capite, quod media pecunia non impedis; quia acceptio pretij tibi dati à fure non te magis ob- ligat ad impediendum, quam antea obligabar; ſi ergo antea non obliga- baris ex juſtitia, nec obligaberis po- ſtea. Neque obſtat, quod ſecurior & animoſior fiat latro ex certitudine, quod tu non impendas: non obſtat, inquam, quia hanc ſecuritatem eodem modo poterat ipſe habere, ſi tu ſine pretio ipſi promiſiſſes non impedire. Ratio au- tem ulterior, cur neque pretium, ne- que promiſſio non impediendi auge- ant tuam obligationem, eſt, quia tunc redditur fur animoſior, non ex poſiti- ua tua actione, ſed ex negatiua omiſ- ſione, quæ omiſſio non reddit ex ſe animoſiorem latronem, ſed ipſe latro ex ſe vitur hac omiſſione ad maiorem ſuam

uam securitatem; quod si aliquid addas, per quod furem animosiores potius reddas, obligari ad aliquid proportionatum restituendum, paulo antequam diximus.

f. l. Dian. p. 3. tr. 6. ref. 58. alios citantem.

7. Respondeo ad secundum, te non teneri g. restituere pretium acceptum: semper intellige, si fur de suis bonis pretium dedit. Ratio est, quia, tunc illi vendis operam tuam, id est, omissionem impediendi, quam omissionem poteris ponere, & non ponere, ut supra universaliter dictum est h. unde etiam debes recolare, si post acceptum pretium res est integra, id est, adhuc potes impedire damnum, vel potes facere, ut illud refarciatur, te (ne perseveres in peccato) debere rescindere contractum initum cum fure, & restituere pecuniam, atque adeo impedire damnum, ut ibidem explicatum est.

g. l. Sotus, Navar. apud Delugo l. c. v. 103. contra Mol. h. sup. lib. 7. c. 5. §. 2. a n. 8.

8. Ex dictis infero primo, famulum i, cui cura alicuius rei commissa est, si non impediatur (cum possit) furem, siue extraneum, siue ex conseruis & domesticis, obligari ad restitutionem; famulum vero, cui res commissa non est, obligari ad restitutionem solum, si non impediatur fures extraneos, non autem, si non impediatur conseruum, seu domesticum. Quoad domesticos enim, si quando potest, sine

re, & tamen non impedit, peccabit solum contra charitatem. Ratio horum est, quia omnes famuli sunt custodes domus, respectu exteriorum, at respectu domesticorum solus ille censetur custos, cui cura rei commissa est. Si tamen servus videatur, conseruum congregare res Domini, ut noctu cum illis fugiat, obligari quemlibet servum ex iustitia, docet Delugo l. quia tunc ille, qui fugam parat, censetur, ut extraneus. Nomine autem famuli, cui cura rei commissa est, intelligitur etiam, quicumque ille, cui datur clavis loci, ubi res servatur, & ille, cui committitur cura loci, v. g. penus, horrei &c. & ille, qui praeficitur, tanquam moderator totius familiae vel loci, & ille, qui Dominum comitatur, quoad res, quas secum Dominus fert &c. quia per haec officia videtur his rei cura à Domino commendata.

i. Molin. d. 735. Less. t. 13. dub. 10. n. 75. Laym. l. 3. sec. 5. tr. 2. c. 5. 7. & communiter. l. Delugo t. 1. de iust. d. 29. sec. 3. n. 186. fine.

9. Inquires; si sint multi famuli, quibus incumbat cura domus, & nemo impedit furantem, cum tamen impedire potuissent; v. g. clamando &c. obliganturne singuli in solidum, non restituentibus confamilis, an solum pro rata? respondeo, obligari in solidum m; ratio est, quia vel singuli separatim sumpti poterant impedire totum damnum; & tunc directe obligantur. Vel singuli non poterant, poterant tamen, aduti à conseruis; & tunc pari modo obligabuntur; nam quilibet erat ex iustitia obligatus ad vocare ceteros, seu se promptum exhibere ad

bere ad impediendum, ut ceteri invicem animati ad repellendum furem accurrerent. Quid, si quilibet prævideat, conservos non accursuros? respondet, adhuc omnes obligantur in solidum, quia cum singuli non clamaverint, fuerunt causa injusta, unde invicem conservi putarent, se non posse solos impedire damnum: & sic de facto damnum non impeditum fuit, ex culpa singulorum, qui dum non clamaverunt, seque promptos non exhibere, fuerunt in causa, ut quilibet putaret, conservos non accursuros.

m. Less. l. c. dub. 1. n. 29. Vasq. c. 9. de rest. 8. dub. ult.

10. Infero secundo, custodem non vineæ contrahere onus restitutionis, ni clamet, furemque impediatur; at, qui non est custos, quamvis peccet, non prohibendo, si sine incommodo possit, tamen quia solum peccat contra charitatem, onus restitutionis non contrahere.

n. De his custodib. vide plura apud Bagum. l. 8. in Dec. c. 5. n. 6. & 7.

11. Infero tertio, excusari non testem (esto, per aliquos non excusetur) à restitutione damni secuti, si iuridicè interrogatus, veritatem non manifestet; ratio est, quia quamvis testis tunc obligetur ex iustitia legali, vel ex charitate, veritatem aperire, non tamen constat, obligari ex iustitia commutativa, cum non obligetur, neque ex contractu, neque ex quasi contractu, id est, ex officio.

nn. Mol. & Sylv. quos citat, sequiturq. Less. l. 2. c. 30. du. 8. n. 59. quibus addito Tannerum, Dian. p. 3. tr. 5. ref. 54. o. Tol. l. 5. c. 31. Reb. l. c. n. 63. Reg. l. c. n. 199.

12. Infero quarto, custodes portarum, seu gabellarum, nemorum, & similes ex officio, nisi manifestent fures, teneri per ipsos ad restitutionem damni illati; patet, quia tenentur ex iustitia. Quid de poena, quam reus Actori vel fisco solveret, si revelatus esset, atque adeo condemnatus? respondeo, ejusmodi custodes, multo minus testes & alios privatos ad hanc refarciendam non obligo, ex probabilissima sententia; ratio est, quia hæc poena non debetur, nisi post sententiam; sententia ergo quomodocumque impedita, cum jus nondum acquisierint Actor vel fisco, nihil debent non manifestantes.

p. Molin. d. 739. Delug. t. 2. de just. d. 37. sec. 9. fuse Val. d. 5. q. 11. p. 4. Sor. l. 5. q. 4. art. 4. q. Dian. p. 3. tr. 5. ref. 54. Dicast. l. 2. de just. tr. 2. d. 4. du. 8. n. 165. ex Vasq. alijsque, ubi n. 139. agit, an cum reo jam incursio in penam possis pacisci de danda pecunia.

Idem, quoad poenas, dicendum erit (ut aliqui notant) de Iudicibus, qui non condemnant (esto, cum peccato) reum ad solvendum aliquid Actori, vel fisco, vel alteri, quod ex poena etiam conventionali, debebat reus; immo idem dicendum de facientibus, etiam positiviè, fugere eos, qui essent condemnandi ad poenam pecuniariam &c.; ratio est, quia pari modo hanc poenam reus debebat post sententiam. Solum ergo tunc debet Iudex restituere, quando iniqua, profert sententiam, vel vexat litigantes &c. quia reus ad justam sententiam, & ad suam indemnitate jus iustitiæ semper habet.

De custo-

r. Tannerus, Less. Sanch. Vafq. alij ejusdem rationis; vnus enim fuit
apud Dian. p. 3. tr. 6. resol. 35. Delugo v. g. exequutor, alter palpo, vnus ju-
t. 2. de iust. d. 37. sec. 8. n. 97. s. Apud bens, alter rei ablata custos, erit maxi-
eundem Dianam l. c. & Delugo l. c. me distinguendum; id quod tribus di-
 ctis explicabo.

De custodibus se abscondentibus,
 quo facilius delinquentes deprehen-
 dant, dixi libro 5. cap. 1. §. 4. numero
 2. & 3.

§. VII.

*Quo ordine ha concaussa restituere
 debent?*

1. **P** Ræcipua difficultas ea hic est, ut
 videatur, cuinam ex his con-
 caussis incumbat restituere
 primo loco; in cuius defectum deinde
 concaussa alia succedat. Id ita breui-
 ter statuo.

Si plures fuerint causæ ejusdem ra-
 tionis, & ita, ut æque teneantur, resti-
 tuere debent pro rata. V. g. si sunt duo
 exequutores, qui intulerunt proximo
 damnum decem aureorum, debet quis-
 que quinque restituere. Quod si
 vnus nolit, vel non possit, certè quia
 vterque tenetur in solidum, succedit
 secundus ad obligationem restituendi
 totum, id est, in dicto exemplo decem;
 cui tamen secundo debet alius refar-
 cire suam partem, seu ratam, quam
 debebat.

2. Tunc autem plures æque te-
 nentur, quando æqualem influxum
 habuerunt in totum damnum, id quod
 tamen §. sequenti clarius explicabitur.
 Nam si vnus sine communicatione
 cum alijs fuisset causa solum partis
 damni, ad partem tantum suam resti-
 tuendam obligari, nimis est clarum.

Si vero non omnes fuerint causa

3. Aio primò, si res aliena, vel eius
 pretium, vel pars extat apud aliquem,
 rursus si ab aliquo res mala fide con-
 sumpta est, ij debent a primo, cæ-
 teri, in horum defectu; qui cæteri ab
 eo, apud quem res extat, vel à quo ma-
 la fide consumpta est, refarciri debent.
 Excipe, nisi de mandato alterius,
 damnum aliquis dederit, & in præmi-
 um rem alienam acceperit; nam tunc
 mandans, etiam ante hunc, tenetur re-
 stituere, quia tunc ipse est causa prin-
 cipalis damni, qui semper est prior ob-
 ligatus, ut mox numero sequenti sub-
 dam. Restituente autem eo, qui pri-
 mo loco debet, id est, principali, cæte-
 ræ minus principales causæ libera
 manent à restitutione; sed restituenti-
 bus minus principalibus debet princi-
 palis compensare his totum, quia hæ
 successerunt loco ipsius.

a *Vafq. de rest. c. 9. §. 1. dub. n. 44.*
 & 53. *Mol. d. 737. n. 2.*

4. Aio enim secundo, si accessit iussio
 seu mandatum, seu coactio ad injustam
 actionem, iubens debet prius, exequu-
 tores vero in defectum iubentis, qui
 iubens debebit semper, ut modo dixi,
 exequutoribus refarcire totum; excipe,
 nisi exequutores in damno inferendo
 moti fuissent ex se, vel quocūq; mo-
 do fuissent etiam & ipsi principales,
 id est, quia agebant negotium su-
 um. Ratio dicti est, quia tunc
 iubens, mandans, cogens, licet
 non sit causa moralis damni ex-
 equens.

T t t

equens, est tamen principis, ut ex se patet. Ratio exceptionis est, quia tunc exequutores sunt ipsi certe principales.

b Vasq. l. c. n. 54. & 56.

5. Aio tertio, si nullus fuit iubens, tunc exequutor debet prius, cetera concaussa, ut palpo, consentiens, mutus, & alia tenentur solum in defectum exequentis: nisi in his ceteris extaret aliquid ex furto, tunc enim ex numero 3. tenerentur sine dubio illa concaussa. Et quidem hae cetera concaussa, quae secundo loco debent, non debere vnam priorem altera, docet Vasquez c, sed omnes pro rata, juxta maiorem minoremve influxum ad damnum datum, ad arbitrium prudentis; quem influxum, obligationemque ex influxu exurgentem mox §. sequenti clarius me declaraturum modò promisi. De Iugo d autem distinguit aliquos casus, quando aliqua ex his concaussis prior debeat, quam alia, quae, si est ortu, lege.

d Delugo de just. & in c. 1. d. 19. à n. 137.

6. Illud hic praeterire nolo: si forte laesus remittit vni ex concaussis, non statim censendum esse, ipsum ceteris remisisse; sed esse distinguendum; nam si remittit principali, sane intelligitur remittere ceteris: at si remittit alicui ex causis secundariis, tunc principalis tenetur ad restituendum totum, id est, ad maiorem partem restituendam ipsi laeso, & sua partem ipsi remisso. Causae verò ceterae secundariae, quibus non est remissum, casu, quo in defectum principalis debeant ipsae restituere, non obligabuntur ad totum, quia debet & tolli illa pars, de qua vna ex concaussis obti-

nuit remissionem. Certè Molina facit, principalem tunc totum debere restituere; sed non explicat cui, Domino scilicet, an etiam suam compartem remisso? sed, ut dixi, mihi videtur sua pars non esse deneganda remisso, quia remissio à Domino facta est in favorem remisso, ergo ab illo hac utilitas demenda non est.

e l. Dicast. lib. 2. de restit. tr. 2. d. 4. dub. 1. & II. f. Mol. dis. 738.

De haecenus in hoc §. dictis, lege Molinam, & Dicastillum citatos: ibi enim multa minutiora omnino videnda sunt.

Sed illud non est inter minutiora connumerandum. Dixi enim paulo ante, tunc plures causas aequae teneri, quando equelem influxum habuerunt in totum damnum; id enim verò (ut cognoscamus, quantum vnaquaeque damni restituere debet) diligentiorum in §. sequenti explicationem expscit.

§. VIII.

Quantum singula damni concaussa restituere teneantur?

1. **P**otest primò aliquis esse causa damni, partialitate effectus; potest secundò, esse causa damni, totalitate causae; potest tertio, esse causa damni, partialitate causae.

2. Esse causam damni partialitate effectus, est, solum partem damni facere, independenter à quacumque alia causa; ingrederis v. g. vineam, col-lecturus vnam, dum alij sine tuo consensu, vel adhortatione eamdem ingrediuntur & spoliunt: tunc in causa es damni

ex damni vineæ, partialitate effectus; tuam enim partem solum furaris, & ut modò dixi, certum *a* est, te tunc solum ad eam partem restituendam obligari.

a Mol. disp. 573. n. 2.

3. Esse causam damni, totalitate causæ, est, facere totum damnum, id quod duplici modo evenire potest: primò, si à te sine alterius auxilio totum damnum fiat, tota vinea v. g. spoliatur; & tunc totum à te debere restitui, vel pueri non ignorant. Secundo, si damnum fiat cum auxilio alterius, sed ita, ut etiam sine auxilio fieret à singulis, ut si duo lethaliter hominem feriant, singuli vulnus lethale infligentes; vel si duo consulant furtum; ita ut singulorum consilium sufficiens ad illud furtum moveat; & in hoc etiam casu certum *b* est, singulos debere totum damnum, si fortè alter partem nolit, vel nequeat restituere, quia verè sunt causa totius prorsus damni.

b Dicast. li. 2. de restit. tr. 5. disp. 4. dub. 2.

4. Esse causam damni, partialitate causæ, est, facere totum damnum, sed cum auxilio aliorum, ita, ut quod singuli non facerent, faciant omnes: exemplo res fiet clarior; si duo v. g. pondus grave surripiant, quod neque ferre, neque consequenter surripere unus potest, tunc singuli, causæ partiales damni totius sunt, ambo autem sunt causa adæquata; & in hoc modo causandi damnum, difficultas est non vulgaris (quam variè & confusè tractatam invenies à Doctoribus) an singuli debeant restituere totum damnum, atque adeo in solidum, casu, quo alter partem suam nequit, vel nolit reddere?

an vero satis sit, si partem suam restituat, juxta suum influxum ad damnum datum, maiorem vel minorem, iudicio prudentis æstimandum?

5. Ut autem id melius decernatur, sint hæc *c* duæ regulæ, saltem pro praxi probabiles. Prior: quando quis per causam damni ita ad damnum concurrat, ut sine ipso nulla alia causa superveniente, adhuc fieret totum damnum, non obligabitur, nisi partem damni restituere, mensurandam à viro prudenti, juxta mensuram influxus ad damnum datum.

c Colligo ex aliquib. Doctorib. apud Dian. quos citat sequiturq. Delugo t. 1. de iust. disp. 19. sect. 2. à nu. 80. Item ex Vasq. de rest. c. 9. §. 1. n. 34. & Dicast. li. 2. de rest. tr. 2. disp. 4. dec. 2. à n. 29. lege etiam dub. 9.

Posterior: quando sine illo non fieret totum dictum damnum, obligabitur ad totum in solidum, ita, ut non restituente alio partem suam, totum ipse debeat.

6. Ratio prioris regulæ est, quia obligatio restitutionis oritur ex damno, quod quis sua actione proximo infert, sed qui influit in damnum modo dicto in priorè regula, quod est, influere in damnum partialitate causæ, diminutè infert, ergo diminutè orietur obligatio, ergo non est rationabile, ut ex diminuta obligatione teneatur ad restituendum totum.

7. Ratio posterioris est, quia tunc causa illa æquivaleret causæ totali; licet enim illa causa partialis sola non potuerit totum damnum ponere poterat tamen totum impedire, sui concursus subtractione: si enim illa non accessisset.

Tit. 2.

cessisset.

cessisset, nihil damni ab altera concausa factum fuisset: si ergo non se subtraxit, & non impedit totum, quod certe poterat, ipsi imputabitur totum damnum.

8. Ex priori regula infero, militem gregarium satis probabiliter non obligari ad restitutionem totius damni, quod fit ab exercitu: illud enim etiam sine ipso fieret. Et quamvis ipse concurrat ad totum damnum (omnes enim milites animantur ex consortio commilitonum) tamen est valde exigua animatio concepta ex praesentia ejusmodi unius militis: immo non raro ejus erit tanta vilitas, ut modicissime animet, unde & modicissime debeat, praeter illud damnum, quod forte ex se immediare intulit.

d. *l. eff. li. 2. c. 13. dub. 4. n. 37. Mol. disp. 734. alij.*

Pari modo idem decimus in consultantibus damnum, immo & in adhortantibus ad illud, quando omnes consultores, vel hortatores ita sunt causa totius damni, ut adhuc sine consilio & adhortatione consultus, & excitatus sufficienter erat totum damnum illaturus; solum enim debebunt, quantum damni prudenter judicabitur commensurari ad tale consilium vel adhortationem. Idem puto, si factum fuisset totum damnum, sed mea hortatio fuit causa, ut fieret aliquantulo citius, nec per dilationem impeditum villo modo fuisset damnum, idem, inquam, puto (licet contrarius sit Vasquez, sed nobiscum est Delugo locis citatis) quia anticipatio illa, quae à me provenit, parum, immo aliquando nihil damni videtur addere, si hujusmo-

di damnum ab altero paulo post erat omnino inferendum.

9. Ex regula posteriori infero, illos duos ferentes & surripientes ambo pondus, quod neuter potuisset (quod fuit exemplum allatum nu. 4.) obligari in solidum ad totum damnum, quia singuli poterant impedire damnum ipsum totum. Infero praeterea singulos suffragantes & consultores tunc teneri ad restitutionem totius, quando vnus suffragium seu consilium nihil faceret sine altero. Requirebantur v. g. decem suffragia ad concludendum decretum de damno inferendo, quia novem non sufficiebant: dico, omnes decem suffragantes obligari in solidum, quia quilibet, si se subtraxisset, totum damnum impedire potuisset. Quod si conclusio jam decreto accederet alius, jam nullius damni causa hic erit. Quare licet peccet, non obligari tamen ad restitutionem, e alibi diximus. Infero item, si duo ingrediantur domum ad furandum, v. g. centum aureos, ita ut alter sine altero non ingrederetur, in solidum obligari, atque adeo ad totum, altero nolente, seu non valente suam partem restituere. Idem dico, si duo se invicem animent, ita ut sine hac mutua animatione non sequeretur damnum. Idem in similibus, quia in his casibus singuli impedire poterant totum damnum.

e *lib. 1. decal. c. 3. §. 7. verb. suffrag.*
f *l. Sanch. lib. 7. Dec. c. 21. n. 19.*

10. Obijcis: ex priori regula sequitur, illum gregarium injusti belli militem, sicuti siue parvam, siue nullam incurrit obligationem restitutionis, ita nullam incurrere irregularitatem, quia jam sine ipso fierent injusta illa.

illa occisiones, & ipse immediate nullo fecit; idemque in similibus privatis homicidijs; at id videtur esse contra sacros Canones, irregularitatem fulminantes contra quoscumque quocumque modo concurrentes ad homicidium.

11, Respondeo; nego g sequi, illum non fore irregularem: ratio est, quia onus restitutionis enascitur ex ipsa natura damnificationis, juxta illam igitur debet ejusmodi onus mensurari. At non æquum est, ut quando ego debilissima causa sum alicuius damni, totum illud restituere debeam: irregularitas verò, cum sit pœna, iustè ab Ecclesia propter bonas rationes fulminata, juxta eius legem mensurari debet: lex autem Canonica h eam imponit cuicumque, qui quomodocumque, sive partialis, sive totalis causa sit injusti homicidij: erit ergo ille miles irregularis, quia occisiones fiunt ab exercitu toto, cuius ipse pars est, quamvis debilissimè in eas influens; fiunt enim ille cædes tanquam ab una causa; certè si decem homines inimico decem levia vulnera infligant, quæ singula non sufficerent ad eum occidendum, sufficerent omnia simul, omnes irregularitatem contraherent, quia verum est dicere, omnes concurrisse ad homicidium, tanquam vnam causam, ergo etiam in casu militis, de quo agimus, levitas illa in fluxus non excusabit ab irregularitate.

g Flurt. & DD. communiter, apud Delugo loco cit. n. 49. h C. sicut dignum §. ult. de homicid. c. quod in dubijs, de pœnis juxta Glossam, & docet cum communi Silvest. V. Bellum 3. q. 3.

Navar. & Covar. apud Laym. lib. 3. c. 3. p. 3. c. 8.

De milite autem in bello justo, quo ad irregularitatem, ex defectu lenitatis, alia est ratio, de qua vide Layman loco citato; vide item superius, ubi irregularitatis etiam damnavimus i, qui solum celerioris mortis, quam vis aliàs omnino sequendæ, causa est.

i Sup. §. 2. n. 2.

Quando est æquale dubium, an concurreris ad injustam actionem, sive tanquam causa principalis, sive minus principalis, an tenearis restituere, jam supra monui, me dixisse lib. 1. c. 5. 7. v. Damnum; & poterit etiam videri Dicastillus l.

1 Dicast. li. 2. tr. 2. de rest. disp. 4. dub. 2. n. 39. citan. Silv. Lessium, Avilam, Rebellum, Medinam, Sanch. aliosq;

CAPUT TERTIUM.

Quatuor casus à Caramuele adducti in materia restitutionis expenduntur.

Primus, de servo infirmo.

1. **P**rimus casus à Ambrosio servus graui morbo periclitatur, & deferitur à medicis; Petrus autem, qui non proficitur artem medicam, scit pharmacum, quo illum omnino sanet: petitur primo, an obligetur illud ipsi præbere? secundo, an possit ipsum vili pretio emere, & postea curare, sibi que curam retinere?

a Caram. l. 2. Theol. mor. n. 480.

2. Ad primum, cum multi doceant neminem

T t t 3